

Małgorzata Fuszara*

Przeciwdziałanie ksenofobii skierowanej przeciwko mniejszościom narodowym i etnicznym

Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania, zgodnie z kompetencjami określonymi w ustawie z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. Nr 254, poz. 1700 z późn. zm.), jest odpowiedzialny za realizowanie polityki rządu w zakresie równego traktowania, w tym przeciwdziałania dyskryminacji, w szczególności ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, wiek, niepełnosprawność oraz orientację seksualną. Warto podkreślić, że pełnomocnik zajmuje się problematyką mniejszości narodowych i etnicznych w zakresie związanym z realizacją zasady równego traktowania, w tym przeciwdziałania dyskryminacji. W związku z tym kategoria „mniejszości narodowe i etniczne” nie zawsze jest wyodrębniana w działaniach pełnomocnika, a odniesienie stanowią prawnie chronione cechy, takie jak m.in.: rasa, narodowość i pochodzenie etniczne.

Poniżej przedstawiono wybrane informacje dotyczące działań pełnomocnika, których celem jest zapewnienie realizacji zasady równego traktowania bez względu na narodowość i pochodzenie etniczne, w tym przeciwdziałanie ksenofobii skierowanej przeciwko mniejszościom narodowym i etnicznym.

Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016

Na mocy art. 22 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania został zobowiązany do opracowania Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania, określającego cele i priorytety działań na rzecz równego traktowania oraz sposoby przeciwdziałania dyskryminacji ze względu

---

* Pełnomocniczka Rządu do spraw Równego Traktowania, Informacja na XLVI posiedzenie Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, 8 października 2014 r.

na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię, wyznanie, światopogląd, niepełnosprawność, wiek oraz orientację seksualną. Program, który stanowi pierwszą rządową horyzontalną strategię na rzecz równego traktowania we wszystkich obszarach życia społecznego, obejmuje m.in. działania promujące, upowszechniające i propagujące problematykę równego traktowania. Zasada równego traktowania ma charakter horyzontalny, w związku z tym program jest realizowany przez wszystkie ministerstwa zgodnie z ich kompetencjami oraz przez inne podmioty administracji publicznej. Koordynatorem Programu jest Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania. Program na lata 2013-2016 zatwierdzony został przez Radę Ministrów 10 grudnia 2013 r.

Poniżej przedstawiono wybrane cele i działania ujęte w programie, które mają prowadzić do pełniejszego realizowania zasady równego traktowania wobec mniejszości narodowych i etnicznych. Warto podkreślić, że wiele z działań przewidzianych w programie ma charakter horyzontalny i dotyczy wszystkich grup potencjalnie narażonych na dyskryminację. Przykładami mogą być działania na rzecz usprawnienia polityki antidyskryminacyjnej (Obszar: Polityka antidyskryminacyjna), propagowanie i upowszechnianie treści dotyczących równego traktowania i różnorodności w programach szkolnych, materiałach edukacyjnych i dydaktycznych (Obszar: Równe traktowanie w systemie edukacji), czy też zmiana stereotypowego i dyskryminującego wizerunku osób należących do grup narażonych na dyskryminację w przekazie medialnym (Obszar: Równe traktowanie w dostępie do dóbr i usług).

Działania na rzecz równego traktowania bez względu na narodowość i pochodzenie etniczne, zapisane w Krajowym Programie Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016, to m.in.:

- Obszar: Równe traktowanie na rynku pracy i w systemie zabezpieczenia społecznego:
- wspieranie grup narażonych na dyskryminację (m.in. Romów) na rynku pracy poprzez intensyfikację edukacji dorosłych Romów w celu zwiększenia ich szans na rynku pracy, a także poprzez wykorzystanie dobrych praktyk dla prowadzenia polityki sprzyjającej zarządzaniu różnorodnością na rynku pracy;
- Obszar: Przeciwdziałanie przemocy:
- podniesienie poziomu wiedzy na temat zjawiska przemocy wobec osób o innym niż polskie pochodzeniu etnicznym lub narodowym poprzez prowadzenie monitoringu przestępstw z nienawiści popełnianych z powodu przynależności narodowej i etnicznej oraz analizę uzyskanych informacji w celu opracowania charakterystyki zjawiska, a także prezentacja wyników dobrych praktyk związanych z przeciwdziałaniem przemocy i przestępstwom z nienawiści;
- Obszar: Równe traktowanie w systemie edukacji:

- zmniejszenie barier w kształceniu dzieci należących do mniejszości romskiej, m.in. poprzez: opracowanie i wdrożenie systemu nauczania języka polskiego jako obcego – uwzględniającego funkcjonowanie międzyszkolnych zespołów glottodydaktyki, analizę realizacji w praktyce regulacji prawnych związanych z funkcjonowaniem dzieci romskich w systemie edukacji, przygotowywanie kadry (nauczycieli przedmiotów, nauczycieli wspierających, asystentów kulturowych) do pracy w klasach wielokulturowych (na poziomie studiów pedagogicznych i w formie kształcenia ustawicznego), promocję instytucji „asystenta kulturowego”, wzbogacanie i rozwijanie portalu Scholaris oraz strony internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji o informacje na temat metod pracy i dobrych praktyk oraz instytucji działających na rzecz wielokulturowości i zajmujących się integracją i przeciwdziałaniem wykluczeniu, przeprowadzenie ogólnopolskich badań (z uwzględnieniem specyfiki kulturowej społeczności romskiej) w odniesieniu do zasadności pobierania nauki przez dzieci romskie w szkołach specjalnych i weryfikację istniejącego sposobu orzekania o umieszczaniu dzieci romskich w szkołach specjalnych, zgodnie z wynikami badań.

Pierwszy raport z realizacji Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016 został przyjęty przez Radę Ministrów 27 czerwca 2014 r. Zawiera on opis działań przeprowadzonych w 2013 r. przez poszczególne instytucje. Ponieważ jednak program został przyjęty dopiero w grudniu 2013 r., działania te miały ograniczony charakter, nie zawsze zgodny z założonym harmonogramem. W programie przewidziano jednak możliwość wprowadzania koniecznych zmian i przesunięć.

Projekty uwzględniające problematykę niedyskryminacji mniejszości narodowych i etnicznych

Działania obejmujące problematykę równego traktowania bez względu na narodowość i pochodzenie etniczne były realizowane w ramach trzech projektów, traktowanych przez Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania jako priorytetowe, tj.:

- projektu „Równe Traktowanie Standardem Dobrego Rządzenia”, realizowanego w ramach Priorytetu V Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- projektu „Równe Traktowanie Standardem Dobrego Rządzenia w Regionach”, współfinansowanego z programu UE na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej Progress,
- projektu „Media równych szans”, współfinansowanego z programu UE na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej Progress.

Projekt „Równe Traktowanie Standardem Dobrego Rządzenia” był realizowany w latach 2011-2013 w partnerstwie ze Szkołą Główną Handlową i Uniwersytetem Jagiellońskim. Celem projektu było przygotowanie administracji rządowej na wszystkich poziomach do tworzenia i monitorowania prawa oraz opracowywania i wdrażania strategii uwzględniających zasadę równości.

W zakresie projektu przeprowadzono następujące działania:

- zdiagnozowano zjawisko dyskryminacji w różnych obszarach życia społecznego (m.in. w 2011 r. Uniwersytet Jagielloński przeprowadził badanie sondażowe sytuacji grup dyskryminowanych, a Szkoła Główna Handlowa przeprowadziła w ministerstwach i Kancelarii Prezesa Rady Ministrów badanie wskaźnikiem Diversity Index);
- opracowano Strategiczne Rekomendacje na rzecz Równego Traktowania, stanowiące podstawę do opracowania Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania;
- powołano 51 Koordynatorów do spraw Równego Traktowania we wszystkich ministerstwach, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, urzędach wojewódzkich i wybranych instytucjach publicznych;
- przeprowadzono szkolenia z zakresu realizacji zasady równego traktowania i przeciwdziałania wszelkim formom dyskryminacji dla ok. 480 pracowników z 87 instytucji publicznych;
- zorganizowano 20 konferencji, w tym 16 regionalnych, poświęconych problematyce równego traktowania z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych województw;
- przeprowadzono kampanię społeczną „Widzisz? Reaguj!”, której celem było zwrócenie uwagi opinii publicznej na dyskryminację. Główne kanały komunikacyjne kampanii to spot reklamowy, filmy edukacyjne oraz portal Sieć Równości (www.siecrownosci.gov.pl).

Projekt „Równe Traktowanie Standardem Dobrego Rządzenia w Regionach” realizowany był od maja 2013 r. do czerwca 2014 r. Projekt stanowił kontynuację projektu „Równe Traktowanie Standardem Dobrego Rządzenia”. Jego celem było dalsze wzmocnienie potencjału administracji publicznej na szczeblu regionalnym do współtworzenia polityki równego traktowania oraz do właściwego reagowania na przypadki dyskryminacji.

W projekcie:

- opracowano i wydano dwa podręczniki dla urzędników administracji publicznej (*Równe traktowanie w administracji publicznej* oraz *Równe traktowanie w administracji publicznej. Wymiar regionalny i lokalny*), a także zestaw materiałów informacyjnych pod wspólnym hasłem „Pamiętaj! Masz prawo do równego traktowania!”.

Wersje elektroniczne publikacji są dostępne na stronie internetowej Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania www.rownetraktowanie.gov.pl;

- zorganizowano szkolenia antydyskryminacyjne dla urzędników pracujących w urzędach na szczeblu regionalnym. Celem szkoleń było wyposażenie ich uczestników w wiedzę i umiejętności pozwalające sprawnie tworzyć i wdrażać politykę na rzecz równego traktowania na szczeblu regionalnym oraz właściwie reagować na przypadki dyskryminacji. Dwudniowe kursy dla 183 osób zorganizowano w czerwcu 2014 r. w: Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Gdańsku i Białymstoku;
- w maju i czerwcu 2014 r. w dzienniku „Rzeczpospolita” ukazało się pięć artykułów sponsorowanych poświęconych różnym aspektom polityki równościowej, w tym integracji Romów oraz przestępstwom z nienawiści;
- zorganizowano dwie konferencje: „Równe traktowanie standardem dobrego rządzenia w regionach” (Warszawa, 10 kwietnia 2014 r.) i „Przeciw mowie nienawiści – myśl globalnie, działaj regionalnie i lokalnie” (Warszawa, 27.06.2014 r.). W czasie obu konferencji dyskutowana była m.in. problematyka przeciwdziałania ksenofobii.

Projekt „Media Równych Szans” realizowany był od grudnia 2011 r. do kwietnia 2013 r. Celem projektu było wprowadzenie perspektywy równościowej do języka debaty publicznej poprzez działania edukacyjno-promocyjne skierowane do osób i środowisk odpowiedzialnych za debatę i mających wpływ na jej przebieg.

W ramach projektu:

- przeprowadzono dwa konkursy. W pierwszym, adresowanym do ekspertów oraz środowisk NGO, wyłoniono najlepsze raporty, badania i analizy dotyczące przekazów i języka mediów w aspekcie antydyskryminacyjnym. Drugi konkurs skierowano do dziennikarzy oraz studentów i studentek dziennikarstwa, wyłoniono pięć najlepszych prac dziennikarskich promujących równość i przeciwdziałanie dyskryminacji. Nagrody przyznano w trzech kategoriach: pióro (Internet), mikrofon i obraz;
- część edukacyjną projektu stanowił cykl szkoleń skierowany do dziennikarzy i dziennikarek oraz studentów i studentek dziennikarstwa. Szkolenia, w których uczestniczyło ponad 200 osób, objęły problematykę równościową oraz antydyskryminacyjną ze szczególnym uwzględnieniem kwestii języka przekazów medialnych oraz mowy nienawiści.

Wnioski i interwencje

Realizując zadania nałożone ustawą o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania podejmuje działania na podstawie wniosków i informacji ze strony obywateli, grup obywateli lub organizacji pozarządowych. Niezależnie od kierowanych do pełnomocnika wniosków, część zagadnień podejmuje z własnej inicjatywy oraz na podstawie doniesień mediów. Niektóre sprawy pełnomocnik podejmuje do prowadzenia (sugerując np. zmiany prawa lub zaniechanie działań o charakterze dyskryminującym), w innych wskazuje wnioskodawcy przysługujące mu środki prawne lub możliwości działania. Pełnomocnik nie wydaje decyzji w sprawie zasadności skarg o naruszenie zasady równego traktowania, nie pełni też funkcji niezależnego organu do spraw równego traktowania, którego zadaniem jest m.in. udzielanie pomocy ofiarom dyskryminacji.

W tabeli przedstawiono liczbę wniosków i interwencji rozpatrzonych przez Pełnomocnika Rządu do spraw Równego Traktowania w poszczególnych latach – według obszarów dyskryminacji:

Obszar dyskryminacji	Liczba wniosków i interwencji			
	2011	2012	2013	I-IX 2014
Płeć	93	115	139	91
Rasa	12	9	1	1
Pochodzenie narodowe lub etniczne	22	14	20	8
Religia lub wyznanie	6	12	13	8
Światopogląd lub poglądy polityczne	1	11	4	5
Wiek	46	30	45	18
Niepełnosprawność	41	60	71	30
Orientacja seksualna	26	31	26	13
Stan zdrowia	11	13	28	13
Status materialny	6	15	11	6
Stan rodzinny	3	13	20	6
Obywatelstwo	0	10	9	4
Stan cywilny	1	3	3	1
Mobbing	5	7	15	5
Inne	132	117	161	75
Suma	405	460	566	284

Liczba skarg i wniosków związanych z dyskryminacją ze względu na narodowość i pochodzenie etniczne wpływających do pełnomocnika utrzymuje się od lat na

podobnym poziomie i stanowi niewielki procent wszystkich rozpatrywanych spraw, przy czym większość tych skarg i wniosków dotyczy cudzoziemców i sytuacji pojedynczych osób.

Wsparcie dla inicjatyw i projektów organizacji pozarządowych

Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania przywiązuje dużą wagę do wspierania projektów antydyskryminacyjnych oraz projektów na rzecz dialogu międzykulturowego realizowanych przez organizacje pozarządowe. W 2013 i 2014 r. pełnomocnik udzielił takiego wsparcia m.in.:

- konkursowi „Podlaska mozaika. W poszukiwaniu wspólnoty pogranicza”. Konkurs jest adresowany do wszystkich podlaskich placówek edukacyjnych, promuje różnorodność regionu i uczy tolerancji i dialogu międzykulturowego w codziennych relacjach między mieszkańcami województwa. Konkurs jest organizowany przez Kuratorium Oświaty w Białymstoku, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury w Białymstoku;
- projektowi „Młodzi Europejczycy upamiętniający Zagładę Romów w czasie II wojny światowej”, organizowanemu przez ternYpe – Międzynarodową Sieć Romskich Organizacji Młodzieżowych. W 2014 r. ternYpe już po raz czwarty zorganizowało w Krakowie i Auschwitz-Birkenau seminarium młodych Europejczyków (Romów i nie-Romów), w związku z obchodami 2 sierpnia – Dnia Pamięci o Zagładzie Romów i Sinti. Inicjatywa ta ma na celu podniesienie wśród Europejczyków świadomości dotyczącej eksterminacji Romów w czasie II wojny światowej, ale też debatę na temat obecnych wyzwań związanych z rasizmem, mową nienawiści i ekstremizmem w Europie;
- kampanii społecznej „Inni – Nie Gorsci” przeprowadzonej przez Wojewodę Świętokrzyskiego i Świętokrzyskiego Komendanta Wojewódzkiego Policji od października 2013 r. do czerwca 2014 r. W zakresie kampanii przygotowano i wyemitowano spot promujący tolerancję, przeprowadzono we wszystkich powiatach województwa świętokrzyskiego serię debat z młodzieżą na temat tolerancji i niedyskryminacji oraz akcję zamalowywania przez uczniów napisów o charakterze dyskryminacyjnym;
- kampanii Rady Europy „Bez nienawiści”, koordynowanej w Polsce przez Stowarzyszenie Młodych Dziennikarzy Polis. Celem kampanii jest walka z rasizmem i dyskryminacją w formie mowy nienawiści w Internecie poprzez rozwijanie u młodych ludzi i organizacji młodzieżowych kompetencji niezbędnych do rozpoznawania mowy nienawiści i reagowania na łamanie praw człowieka. Kampania rozpoczęła się w Polsce w 2013 r. i potrwa do 2015 r.